

10.

Cohesió social i emocions en la formació del professorat d'educació física

Lleixà, Teresa

(EDUFISES, Grup de Recerca de l'Educació Física
i l'Esport)

Pérez-Escoda, Núria

(GROP Grup de Recerca en Orientació Psicopedagògica)

Buscà, Francesc

(EDUFISES, Grup de Recerca de l'Educació Física
i l'Esport)

Resum

L'educació física, en les pròximes dècades, haurà de prioritzar la pràctica de l'activitat motriu al llarg de tota la vida, valorant el seu paper en la salut i en la convivència ciutadana. Partint d'aquest repte, el present article estableix tres perspectives que han d'orientar la investigació relativa a la formació del professorat d'educació física: a) una formació competencial que la connecti amb la realitat pràctica; b) el desenvolupament de competències socials i cíviques dirigides a la responsabilitat individual i social; c) una formació en educació emocional que permeti atendre necessitats personals i socials dirigides a la convivència.

Paraules clau

Formació del professorat, educació física, educació emocional, cohesió social.

L'educació física escolar assumeix cada vegada amb més determinació la responsabilitat d'orientar l'alumnat cap a pràctiques d'activitat física que li siguin útils al llarg de la seva vida, per al benestar personal i per a la millora de la convivència. En conseqüència, el professorat d'aquesta matèria tindrà la missió de dinamitzar experiències que, d'una banda, incitin l'alumnat a incorporar l'activitat física com un element quotidià actual i futur i, d'altra banda, haurà de proposar aprenentatges que li permetin interaccionar socialment. La formació del professorat d'educació física necessita ser coherent amb aquesta orientació i, per tant, fer especial incidència en el seu caràcter competencial, en els mecanismes de desenvolupament de competències socials i cíviques i en la deguda preparació en educació emocional. Així mateix, s'han d'adoptar mesures per fer un seguiment i una avaluació dels efectes d'aquesta formació en els futurs docents.

Formació competencial que afavoreixi la connexió amb la realitat pràctica

La formació universitària del professorat de primària i secundària segueix els criteris competencials generals de tota la universitat, però té la particularitat de necessitar una estreta relació amb la realitat pràctica. És per això que des de l'àmbit de l'educació física es venen utilitzant metodologies, com poden ser simulacions, tallers d'acció directa, gamificació, projectes d'aprenentatge-servei, situacions pràctiques reals (SPR), aprenentatge basat en problemes o aprenentatge per indagació, que tenen com a finalitat acostar els futurs docents a situacions reals d'ensenyament i, també, a l'aplicació d'aquestes situacions en els centres escolars.

La reflexió sobre la idiosincràsia de les metodologies competencials en la formació del professorat d'educació física indueix a destacar diversos aspectes. En primer lloc i d'acord amb la idea que l'activitat física no pot restringir-se a les classes setmanals de la matèria, els docents hauran de partir de models d'actuació que mostrin l'aplicació de les accions motrius en situacions de pràc-

tica real. Un exemple seria la capacitat d'exercir un paper actiu en l'organització d'esdeveniments escolars amb presència d'activitat física, ja sigui en el mateix entorn escolar, en jornades, colònies, activitats de participació ciutadana, etc. Tot això requerirà el desenvolupament de processos de presa de decisions que pot ser afavorit per la presència de reptes i resolució de problemes en la seva formació. D'altra banda, l'adquisició d'estratègies de motivació servirà, tant per despertar en l'alumnat la sensació que el que s'ha après és important com per incentivar la participació gratificant en l'activitat motriu, que és una condició necessària en l'adquisició d'estils de vida actius i saludables. Finalment, metodologies dirigides a fomentar un aprenentatge autònom seran molt adequades, si després poden ser transferides a l'ensenyament de l'educació física perquè l'alumnat gestioni la seva pròpia activitat motriu.

Desenvolupament de competències socials i cíviques adreçades a la responsabilitat individual i social

L'enfocament de l'educació física cap a la cohesió social és reclamat per nombrosos autors que entenen que aquesta matèria educativa incideix directament en la cooperació, la responsabilitat individual i social, el respecte, la resolució de conflictes i el reconeixement de la diversitat cultural (Hellison, 2011; Monzonís i Capllonch, 2014; Pennington, Prusak i Wilkinson, 2014; Teck Koh, Wen Ong i Camiré, 2014).

L'adquisició de mecanismes de desenvolupament de competències socials i cíviques dirigides a la responsabilitat individual i social ha d'estar present en els plans d'estudis de formació del professorat d'educació física. Una idea molt generalitzada és que les activitats desenvolupades en aquesta matèria constitueixen un bon terreny d'educació en valors atès que en aquestes activitats es donen nombroses situacions i conflictes que demanen una resposta amb un determinat criteri ètic i moral. Amb tot, es requereix l'aplicació d'un sistema de valors en les activitats proposades per no deixar el procés a l'atzar.

D'altra banda, la cooperació i l'actuació solidària en les activitats físiques es convertirà en un tema clau, en entendre que l'experiència de la cooperació desenvolupa habilitats necessàries per a una interacció social positiva. Alhora, resultarà més fàcil que es desenvolupi un sentiment de pertinença i de satisfacció en contribuir al resultat de la tasca, pel fet que tots els alumnes i les alumnes han de participar per aconseguir objectius comuns. A més, en aquest tipus d'activitats, la diversió es relaciona amb la llibertat de jugar sense por al rebuig. La participació col·laborativa en el desenvolupament de les activitats físiques, la resolució de conflictes i l'actitud oberta i d'acceptació de la diversitat cultural constituïran altres centres d'interès en relació amb el tema que ens ocupa.

Formació en educació emocional adreçada a afavorir la convivència

L'educació emocional tindrà un paper rellevant en educació física pel caràcter vivencial d'aquesta última (Lavega, Filella, Lagardera, Mateu i Ochoa, 2013). Diversos autors han mostrat, a més, com l'educació emocional en educació física contribueix a la socialització (Molina, 2012), en tant que és idònia per desenvolupar la gestió emocional en l'alumnat i en conseqüència prepara per a la convivència i al benestar personal i col·lectiu. Les directrius curriculars per a l'educació física, tant per a primària com per a secundària, consideren l'expressió de les habilitats emocionals entre les competències a desenvolupar. Efectivament, l'educació física es percep com un espai propici per a la incorporació de l'educació emocional. No obstant això, són molt poques les propostes pedagògiques en què queda directament explicitada. Destaquem entre elles les propostes d'educació física emocional elaborades per Pellicer (2011) o Miralles (2015) i el treball de Lafuente (2017).

D'acord amb Torrijos (2016) cal incorporar l'educació emocional en la formació del professorat, ja que això contribueix de manera decisiva al desenvolupament de competències imprescindibles per al desenvolupament de la funció docent. D'una banda, afavoreix un millor acompliment de la feina de professor o professora com a agent actiu en el desenvolupament socioemocional del seu alumnat. En aquest sentit el professorat no només s'ocupa de la transmissió directa de conceptes i procediments, sinó que actua com a referent, donat que el seu comportament adquireix una funció d'exemple i, per tant, un model d'actuació fonamental. En resum, i d'acord amb aquestes idees, cal que els professors disposin d'una gran capacitat per regular les seves pròpies emocions, per incidir en les dels seus alumnes i per gestionar millor els conflictes que poden sorgir en diferents situacions d'interacció personal, no només a l'aula, sinó també en els contactes amb pares, companys i altres agents de la comunitat educativa (Gutiérrez i Ibáñez, 2017).

Totes aquestes reflexions ens porten a concloure que l'assignatura d'educació física ha d'anar més enllà de plantejar activitats diferents i suggestives, que motivin i captivin el nostre alumnat. Els que vulguin acceptar aquest repte hauran de començar qüestionant-se quina ha de ser la seva funció a l'escola d'avui. Es tracta de repensar com aquesta assignatura és i serà capaç de proporcionar aprenentatges valuosos com el desenvolupament de competències socials, cíviques i emocionals que permetin a l'alumnat afrontar amb garanties l'impacte que la societat de la informació i del coneixement tindrà a les seves vides. És a dir, han de valorar si les finalitats i els continguts del currículum actual de l'assignatura d'educació física tenen en compte els nous escenaris d'aprenentatge i les competències que la societat del segle XXI demanda.

Referències bibliogràfiques

- Gutiérrez Moret, M.; Ibáñez Martínez, R. (2017) "El profesor de educación física y la inteligencia emocional", *International Journal of Developmental and Educational Psychology. Revista INFAD de Psicología*. Vol. 3, núm. 1, pàgines 419-424.
- Hellison, D.R. (2011) *Teaching Personal and Social Responsibility Through Physical Activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Lafuente, I. (2017) *Condicció Física, Salut i Emocions. Projecte Final del Postgrau en Educació Emocional i Benestar*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Dipòsit Digital: <http://hdl.handle.net/2445/118324>.
- Lavega, P.; Filella, G.; Lagardera, F.; Mateu, M.; Ochoa, J. (2013) "Juegos motores y emociones. Motor games and emotions Abstract", *Cultura y Educación*. Vol. 25, núm. 3, pàgines 347-360.
- Miralles, R.M. (2015) "Educació física emocional", *Aula de Innovación educativa*. Vols. 243-244, pàgines 69-73.
- Molina, F. (2012) "Teaching in physical education: Socialization, play and emotions", *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*. Vol. 10, núm. 2, pàgines 755-770.
- Monzonis, N.; Capllonch, M. (2014) "La educación física en la consecución de la competencia social y ciudadana", *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*. Vol. 25, pàgines 180-185.
- Pellicer, I. (2011) *Educación física emocional: de la teoría a la práctica*. Barcelona: INDE.
- Pennington, T.R.; Prusak, K.A.; Wilkinson, C. (2014) "Succeed together or fail alone: Going from good to great in physical education", *Journal of Teaching in Physical Education*. Vol. 33, núm. 1, pàgines 28-52.
- Teck Koh, K.; Wen Ong, S.; Camiré, M. (2014) "Implementation of a values training programme in physical education and sport: Perspectives from teachers, coaches, students, and athletes", *Physical Education and Sport Pedagogy*. Vol. 21, núm. 3, pàgines 295-312. DOI: 10.1080/17408989.2014.990369.
- Torrijos Fincias, P. (2016) *Desarrollo y evaluación de competencias emocionales para profesores mediante una intervención por programas*. Tesis doctoral. Universidad de Salamanca.